

Pr. Michel Quenot

Icoanele martirilor

Martori ai Împărăției ce va să vie

Traducere din limba franceză
RALUCA-GABRIELA PRELIPCEANU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2021

CUPRINS

Introducere

O ceată de martori	9
--------------------------	---

Capitolul I

Martiri creștini ai primelor trei secole	25
--	----

Capitolul II

De la Edictul de la Milano la schimbările din epoca modernă	103
--	-----

Capitolul III

De la expulzarea grecilor la totalitarisme	157
--	-----

Capitolul IV

Prigoana creștinilor în zilele noastre	177
--	-----

Capitolul V

Prigoana – criteriu pentru a fi creștin	191
---	-----

Concluzie	205
------------------------	-----

Bibliografie recomandată	211
---------------------------------------	-----

Introducere

O ceată de martori

Bărbați, femei și copii au intrat în lumina Celui Întreit Sfânt după ce au dus o viață obișnuită, ascunsă de ochii semenilor. Alții, dimpotrivă, au strălucit în ochii semenilor prin înțelepciunea, smerenia, milostenia lor dezinteresată. Alții au predicat, s-au îngrijit de semenii, au luptat sau au îndeplinit sarcini importante în societate sau în Biserică. Mulți au suferit în trup pentru credința lor, de multe ori suferința fiind încununată de o moarte violentă.

Martirilor necunoscuți care au trăit de-a lungul secolelor – victime ale convulsiilor istoriei marcate de războaie, epidemii, foamete, catastrofe naturale, genocide planificate – li se adaugă martirii recunoscuți, dar totuși prea puțin cunoscuți. Mai degrabă decât să prezinte o galerie de portrete, acest text își propune să urmărească prezența martirilor de-a lungul secolelor, martiri care au trăit în contexte diferite.

Alegerea pe care am propus-o aici, ținând cont de hazardul istoric, este, fără îndoială, arbitrară și parțială. Ca un mozaic cu pietre de varii culori, ne atrage în primul rând atenția complementaritatea modurilor în care aceste persoane își trăiesc martiriul. Mulți au murit de sabie, alții de foc, alții în urma unui complex amestec de torturi. În ciuda numărului mic de martiri pe care îi prezentăm aici, se cuvine să avem în

mente și parcursul altor câtorva mii care l-au urmat lui Hristos până la cea mai înaltă lepădare de sine: însăși viața lor.

Într-o lume care își pierde reperele și este avidă de sens, aceste chipuri ridică niște semne de întrebare și ne arată care este adevăratul scop al viețuirii noastre pe acest pământ. Repere luminoase ale istoriei omenirii, în același timp, ne amintesc de trecut, dar sunt și niște posibili interlocutori. Prin părăsirea acestei lumi și intrarea lor în veșnicie, acești martiri – care sunt cu adevărat oameni vii – au devenit contemporanii și „bătrânii” celor credincioși, ființe ale comuniunii: cu Dumnezeu, cu ceilalți aleși ai Săi și cu Puterile cerești, cu oamenii îndreptați către bine. Ne veghează, ne ocrotesc și mijlocesc pentru mântuirea noastră.

Neîntrerupta prigoană

Victime ale păgânilor și ale iudeilor în timpul primelor secole, creștinii au fost persecutați neîntrerupt de musulmani de când au intrat aceștia pe scena omenirii, în secolul al VII-lea, dar și de alte grupări. Apariția unui nou tip de păgânism este însoțită astăzi de răstălmăciri și de persecuții subtile.

Fără a desconsidera cumva severitatea persecuțiilor primelor trei secole creștine, trebuie, însă, să recunoaștem că numărul persoanelor ucise pentru credința lor în secolul al XX-lea depășește cu mult numărul celor ucise în cele nouăsprezece secole precedente. Câte victime sunt în total? Un milion, două milioane, opt milioane? Prigoana neîntreruptă la care au fost supuși creștinii de-a lungul istoriei vine, din păcate, din partea țărilor musulmane, chiar dacă această afirmație nu este pe

placul celor care refuză să accepte această realitate în numele toleranței și al multiculturalismului¹.

Filonul de aur al martirilor

Sursele de care dispunem în privința martirilor din primele secole și din trecut, în general, sunt uneori divergente sau prezintă adăugiri proprii menite să îi întărească pe credincioși. Mai multe scrieri provin de la creștini care sunt, în același timp, cei care le scriu, dar și protagoniști ai scrierii. Istoricii creștini se deosebesc adesea de confrății lor în aprecierea faptelor. În timp ce primii pun prea mare accent pe suferințele la care au fost supuși martirii, ceilalți le acordă, dimpotrivă, o importanță mai redusă, chiar trecându-le, uneori, sub tăcere. De aceea, am încercat să păstrăm un echilibru.

În caz de îndoială sau când ne-am confruntat cu povestiri îmbogățite de aghiograf, care par a fi cusute cu ață albă, am preferat să nu le relatăm. Acest demers nu prezintă, însă, o garanție pentru detaliile incluse în această prezentare, întrucât sursele de care dispunem sunt uneori extrem de divergente, mai ales în ceea ce privește persoanele care au trăit în primele secole creștine. Privit în ansamblu, acest tablou al martirilor văzuți prin ochii unui membru al Bisericii Ortodoxe ne trimite la o realitate reflectată aici în moduri diferite.

În fața reproșurilor eventuale privind faptul că am trecut sub tăcere fapte importante, părți ale istoriei, că am simplificat

¹ Conform unui studiu *Open Doors 2019 World Watch List*, 11 creștini sunt uciși zilnic în lume, în principal în țările musulmane: <https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/stories/11-christians-killed-every-day-for-their-decision-to-follow-jesus/> [ultima accesare pe data de 7 iulie 2020].

până la extrem anumite conflicte sau nu am prezentat decât o fațetă a lor, precizăm că **lucrarea de față nu se dorește a fi un studiu istoric, ci un eseu² scris din dorința de a trezi conștiința creștinilor moderni, urmărind de-a lungul veacurilor filonul de aur al martirilor**. În ciuda numărului mare de martiri din Africa sau din America Latină, aceștia nu sunt menționați aici pentru că o alegere exhaustivă a martirilor ar fi dat naștere unei opere ce ar fi trebuit să se întindă pe mult mai multe volume.

Din considerente pedagogice, această abordare de natură pastorală, destinată unui public larg, evită referințele plictisitoare. Dezvoltările lasă locul conștientizării unei realități esențiale pentru orice creștin, cea a mărturisitorilor credinței care ne insuflă o nouă dinamică în viața noastră de zi cu zi.

Ideea de a forma primează asupra celei de a informa, amintind faptul că datoria mărturisirii creștine revine ucenicului, căci acesta nu este mai presus de învățătorul său³. Aducem un omagiu scrierilor excelente publicate în ultimii ani, cu privire la persecuțiile recente, având drept scop principal de a aduce aceste fapte la cunoștința publicului, de a le comenta și de a dezvălui logica internă a unui anticreștinism feroce.

² În această idee, autorul a ales în ediția originală să nu îngreuneze lectura cărții prin realizarea unui aparat critic complex, oferind, de exemplu, în cazul martirilor Bisericii primare (despre care s-au scris nenumărate lucrări) referințe minime. Cu acordul autorului, am ajutat însă la îmbunătățirea aparatului critic în secțiunile despre prigoana creștinilor în timpul comunismului și în țările musulmane. Referințele patristice, acolo unde a fost cazul, au fost îmbunătățite cu trimiteri din bibliografia patristică românească. Tot cu acordul Părintelui Michel Quenot, vom prezenta la sfârșitul lucrării o listă cu recomandări bibliografice [n. red.].

³ Mt. 10, 24.

Răspândirea și amplificarea prigoanelor

Este adevărat că istoria se repetă, dar nicidecum persecuțiile împotriva creștinilor nu au fost orchestrate sistematic ca în ziua de astăzi, fiind, în anumite cazuri, chiar instituționalizate⁴, nicidecum ele nu au afectat un număr atât de mare de persoane, iar repartizarea lor geografică nu a cuprins o arie atât de vastă. În prezent, creștinii sunt persecutați pe toate cele cinci continente. Această violență se propagă printr-un arsenal de măsuri în plan economic, social, juridic, politic, mediatic, religios, dar și prin punerea în practică a unor mijloace odinioară inexistente, precum agenții chimici administrați forțat.

Intensificarea fanatismului, asociat cu refuzul acordării libertății religioase, costă, în fiecare an, vieți de preoți, pastori, monahi, monahii și laici. Deși mult prea mulți, acești martiri moderni, eroi ai Domnului, despre viețile cărora știm prea puține detalii, ne rețin fugitiv atenția.

Secularizarea feroce a societăților noastre este însoțită de atacuri deschise asupra creștinilor. Cum să explicăm altfel refuzul categoric al oricărei referințe la creștinism în preambulul Constituției Uniunii Europene în capitolul privitor la rădăcinile spirituale ale continentului? O astfel de negare a realității nu ne poate lăsa indiferenți.

Deși ca grup religios sunt majoritari, totuși creștinii sunt cei mai persecutați. Peste 200 de milioane de creștini întâmpină

⁴ Vezi, de exemplu, relatările despre genocidul contemporan orchestrat de autoritățile din Nigeria împotriva populației creștine: <https://cruxnow.com/uncategorized/2020/06/nigeria-facing-systematic-planned-calculated-genocide-of-christians/>; <https://www.genocidewatch.com/single-post/2020/04/13/Nigeria-Is-A-Killing-Field-Of-Defenseless-Christians>.

restricții în a-și practica credința. Un mare număr de state impun legi care contravin principiului libertății religioase, mai ales din cauza faptului că numărul creștinilor este în creștere în state unde drepturile omului sunt fie inexistente, fie încălcate în mod constant.

Articolele 18 și 19 din Carta Drepturilor Omului stipulează faptul că fiecare persoană are dreptul să se bucure de libertatea de a adopta religia pe care o dorește, de a o practica și de a o schimba fără să fie supusă la presiuni. Dreptul de a-și păstra religia contravine și constrângerii de a îmbrățișa altă religie. Drepturile religioase constituie, în același timp, piatra din capul unghiului, dar și piatra de poticnire a drepturilor omului.

Câte dintre conflictele actuale nu iau forma războiului civil incipient, în cadrul cărora căutarea unei identități îmbracă forma confruntărilor religioase? În fostele colonii, creștinii sunt identificați, în mod subtil, drept opresori și prezentați drept un pericol național, uitându-se astfel faptul că prezența lor datează cu mult înaintea izbucnirii conflictelor recente. La această situație contribuie și creșterea demografică galopantă din țările musulmane, aflată în total decalaj cu dezvoltarea lor economică, care determină o radicalizare în creștere în rândul tinerilor care se simt marginalizați.

Cum să pretinzi, așa cum o fac anumite elite din țările noastre, că rolul religiei este depășit în societatea postindustrială, când statisticile oficiale ne demonstrează faptul că există o minoritate foarte redusă de persoane care se declară atee?

Hristos Pantocrator.

Detaliu, icoană, sec. XIII-XIV, Mănăstirea Vatoped,
Sfântul Munte Athos, Grecia

Curajul mărturisirii

„Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Mt. 10, 32-33), ne spune Mântuitorul. Cu alte cuvinte, creștinul care, din lipsa curajului – iar curajul însemna pentru Socrate încredințare –, nu îndrăznește să își afirme filiația și credința, creștinul care se codește să propovăduiască liber în societate poruncile Învățătorului său nu este vrednic de El. A mărturisi vine de la cuvântul *martiria* și înseamnă curaj și credincioșie, cele două embleme ale martiriului.

Martori privilegiați ai vieții și ai Învierii Mântuitorului, apostolii au fost primii care au primit numele de martiri. În timpul valurilor de persecuții suferite de primii creștini, această denumire a fost dată tuturor celor care au suferit pentru credința lor înainte de a fi rezervată exclusiv victimelor prigoanelor care au plătit prețul suprem: însăși viața lor.

Biserica primară vede în martiriul celor care au abandonat cultul idolatru și închinăciunea la idoli în favoarea Dumnezeului Cel Viu, un botez al sângelui, echivalent cu Taina Botezului. Din secolul al II-lea, pomenirea morții martirilor, adică pomenirea nașterii lor în ceruri, a dat naștere slujirii Euharistiei pe mormintele lor. Sate și orașe îi au drept protectori, le cinstesc numele și, de multe ori, ridică câte o biserică pe locul martiriului lor.

Cinstirea trupului îndumnezeit

Către sfârșitul secolului al II-lea erau considerați martiri doar cei care au suferit moartea, spre deosebire de mărturisitori, adică cei care s-au arătat pregătiți să moară pentru Hristos, îndurând temnița și torturile, dar fără a fi dați morții. În secolul al III-lea, Sfântul Ciprian a acordat acest titlu credincioșilor condamnați la munca în mine, insistând asupra faptului că nu poți fi martir dacă nu aparții Bisericii. De asemenea, nu putem căuta martiriul printr-un comportament lipsit de prudență.

În paralel cu transcrierea evenimentelor din viața lor, moaștele martirilor fac obiectul unei cinstiri deosebite atât în Răsărit, cât și în Apus. Astfel, o primă mărturie descrie moaștele Sfântului Policarp († 156) drept premiul cel mai de preț, mai important decât pietrele prețioase sau aurul curat. La Roma, catacombele devin un loc privilegiat. În 787, Sinodul de la Niceea II a consfințit faptul că nici o biserică nu poate fi sfințită fără să aibă sfinte moaște.

Cinstirea martirilor, care s-a dezvoltat într-un ritm mai lent în Răsărit, a dobândit recunoașterea deplină abia în urma sinodului constantinopolitan din 1084. Această deosebire față de Apus, unde pătrund moaște, uneori, îndoielnice, provenind din Țara Sfântă prin intermediul cruciaților, poate fi înțeleasă prin importanța acordată icoanei de către Biserica din Răsărit. Dar iată că vremurile s-au schimbat și în ziua de astăzi Biserica Ortodoxă acordă mai multă importanță moaștelor decât cea Catolică care le dăruiește, adesea, muzeelor.

Preschimbându-se în templu al Duhului Sfânt, fiecare parte din trupul unui sfânt este pătrunsă de energiile dumnezeiești. Astfel se explică anumite minuni care se săvârșesc atunci când

ne atingem de sfintele moaște, dar și demnitatea acestor moaște care, mai cu seamă dimpreună cu icoana sfântului, reprezintă o manifestare a prezenței tainice a sfântului. În practica actuală, consacrarea sau sfințirea unui lăcaș de cult ortodox sau catolic presupune, în mod obligatoriu, și prezența sfintelor moaște în altar. În cazul în care se slujește într-un spațiu provizoriu care nu este încă sfințit, ortodocșii cos aceste sfinte moaște în antimis, bucata de pânză acordată fiecărui preot slujitor, pe care se săvârșește Sfânta Euharistie.

Puterea lui Dumnezeu

Întrebarea pusă de Hristos: „Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi, oare, credință pe pământ?” (Lc. 18, 8) ne sugerează că vor veni vremurile – și în multe privințe deja au și venit – când oamenii se vor îndepărta de Cuvântul Adevărului și se vor lăsa conduși doar de patimile lor. Ultimii credincioși care vor mai fi rămas se vor confrunta cu tot felul de șicane și presiuni, atacuri directe și batjocoriri. Sfântul Antonie cel Mare vorbește despre vremuri în care înțelepii vor fi tratați drept nebuni și nebunii drept înțelepți. Omul trupesc va domni!

Dar un alt cuvânt al Domnului este menit să îi liniștească pe ucenicii Săi:

Puneți deci în inimile voastre să nu gândiți de mai înainte ce veți răspunde; căci Eu vă voi da gură și înțelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă, nici să-i răspundă toți potrivnicii voștri (Lc. 21, 14-15).

Puterea supraomenească a martirilor de a îndura torturi a căror simplă evocare ne face să ne cutremurăm este puterea lui Dumnezeu în fața căreia omul rău rămâne neputincios.